

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 36

Заснований в 1996 році

Рівне – 2007

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 36. — Рівне: РДГУ, 2007. — 188 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем реалізації психолого-педагогічних ідей Л.С.Виготського на сучасному етапі реформування освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 26. 01. 2007 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007

Висновки. Отже, мотивація є одним із фундаментальних чинників навчально-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Перехід до якісно нового рівня мотиваційно-спонукального механізму значною мірою залежить від цілеспрямованих впливів дорослих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности. – М.: Мысль, 1976. – 288 с.
2. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. – Запоріжжя: Просвіта, 2002. – 216 с.
3. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 1991. – 314 с.
4. Комков И.Ф. Методика преподавания иностранных языков. – Минск: Высшая школа, 1979. – 314 с.
5. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М.: МГУ, 1981. – 583 с.
6. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. – М.: Просвещение, 1983. – 235 с.
7. Матюхина И.В. Мотивация учения младших школьников. – М.: Педагогика, 1984. – 197 с.
8. Немов Р.С. Психология. В 3-х книгах. – Т.1. – М.: Просвещение, Владос, 1995. – 246 с.
9. Петровский А.В., Ярошевский М.Г. Основы теоретической психологии. – М.: ИНФРА, 1998. – 526 с.
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М., 1976. – 604 с.

Резюме. Стаття посвящена мотивационному компоненту в учебно-речевой деятельности детей дошкольного возраста. В статье рассмотрены понятия „мотив” и „мотивация”, типы и возрастные особенности мотивации, а также факторы, влияющие на формирование мотивации.

Ключевые слова: мотив, мотивация, учебно-речевая деятельность.

Summary. The article is devoted to the motivation component of educational-speech activities of pre-school age children. The notions “motive” and “motivation”, the types and the age peculiarities of motivation, also the factors which influence on the forming of motivation are studied in this article.

Key words: motive, motivation, educational-speech activity.

Одержано редакцією 04.12.2006.

УДК: 372. 32: 398. 9

Н. Ф. САМСОНЮК

ПРИСЛІВ'Я ЯК ІНДИКАТОР ВИЗНАЧЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА У СФЕРІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ „Я САМ”

Резюме. Стаття присвячена проблемі використання засобів народної педагогіки в організації процесу особистісного зростання дитини, формування її елементарної самосвідомості, підсилення в дошкільника інтересу до себе як людської істоти, виховання симпатії до свого „Я”, здатності до самореалізації, саморозвитку та самозбереження.

Ключові слова: самосвідомість, саморозвиток, самореалізація, самозбереження, „простір Я”, народна мудрість.

Постановка проблеми. Серед проблем, в глибинній і всебічній розробці яких, однаково зацікавлені як теоретичні науки про дитину, так і практика, важливе місце займає проблема спрощення процесу самопізнання, відкриття дитиною світу власного внутрішнього життя, прагнень, думок, переживань, надання їй допомоги у співставленні своїх бажань з можливостями, у визначенні особливостей власного фізичного, психічного та соціального розвитку.

У психологічному житті дитини однією з найважливіших сфер – є сфера „Я Сам”, її знання про себе як індивіда, особу, особистість. Пізнати і зрозуміти себе важко, так як таємниця людського „Я” в єдності найінтимнішого й найзагальнішого в особистості [4]. Кожна людина унікальний і неповторний світ в собі, який не може бути виражений в жодній системі понять. Однак, на думку І.С.Кона, цей унікальний внутрішній світ набуває реальності в серії послідовних відкриттів свого „Я”. Так, самовідчуття допомагають немовляті усвідомити свою фізичну ідентичність, а трьохрічна дитина усвідомлює і стверджує себе як автономну „самість” завдяки особистій волі, з якою мають рахуватися оточуючі. Дошкільник же збагачує „Я” чисельними новими якостями, що переломлюються в системі самооцінок і в усвідомленні своєї індивідуальності з постійним співвідношенням „образу Я” з „образом Ми”, так як людське „Я” існує лише завдяки постійному діалогу з іншими. З думками І.С.Кона погоджується професор В.С.Мерлін [11], стверджуючи, що самосвідомість – необхідна умова існування особистості і виявляється в 2,5–3 роки у використанні дитиною особових займенників, прагненні до самостійності, вередуваннях, впертості, негативізмі. А усвідомлення себе як особистості, певних якостей своєї особистості виникає значно пізніше. При чому самосвідомість виражає їх неповно і неточно. Людина, на думку В.С. Мерліна, неспроможна об'єктивно співвіднести особисті якості з своїми діями і вчинками, що свідчить про вторинність самосвідомості в порівнянні з коригуючими їх мотивами. І, все ж таки, доводить В.С.Мерлін, лише завдяки самосвідомості, ми усвідомлюємо невідповідність властивостей нашої особистості соціально-моральним вимогам, невідповідність власних фізичних і психічних можливостей нашим устремлінням. Керуючись самосвідомістю, ми формуємо, своїми діями і вчинками, нові властивості особистості. Залежно від рівня самосвідомості ми спроможні створити свою особистість. Отже, вчений робить висновок: чим старша дитина, тим більшу роль в розвитку її особистості відіграє самосвідомість,

найважливіша функція якої – пізнати образ свого „Я” [11]. Психологи [6, 7] стверджують, що дошкільник в змозі стати стрижнем процесу формування своєї особистісної сутності. Головну роль у цьому процесі самопізнання, в перші роки життя, відіграє спілкування з дорослими, оскільки саме вони, постійно оцінюють дії і особистість дитини. М.Лісіна та її учні, в процесі дослідження означеної проблеми, довели, що для самоусвідомлення дошкільників характерні повніше і точніше відображення досягнень і деяке применшення недоліків [7]. Однак, з погляду вчених, головний шлях до виховання самокритичності – поглиблення спілкування дитини з дорослими, пошук нових, цікавих, змістовних і впливових виховних засобів. На нашу думку, ними багата народна педагогіка.

Свою увагу зупинили на прислів'ях – стислих і влучних, узагальнюючих і типізуючих висловах, з висновками повчального характеру. У їх змісті проглядають великий життєвий досвід і мудрість багатьох поколінь людей, їхні найпотаємніші думки, ідеали. Прислів'я – це своєрідний кодекс, який регламентує життя, поведінку, діяльність людини, відношення до себе та інших. Твори малих форм фольклору легко запам'ятовуються завдяки виразності мови, багатству лексичних і синтаксичних прийомів, розмаїттю засобів зображення, чисельності поетичних зворотів. В них часто трапляються порівняння, метафори, що робить їх цікавими для всіх. На виховне їх значення вказували Л.М.Толстой, К.Д.Ушинський, С.Ф.Русова, Є.І.Тихеева, О.Є.Фльорина та ін.

Мета нашої статті – продемонструвати можливості прислів'їв як орієнтирів, зразків, соціально-визнаних уявлень про людину, її здоров'я, гігієну, життєдіяльність, розум, особистісні якості, ставлення до себе та інших, як індикаторів, за допомогою яких вихователь буде перевіряти результативність своєї роботи у формуванні знань старших дошкільників про сфери „Люди” і „Я сам”.

Мудрий народ стверджує, що „Часом приказка варта десяти книжок” і запитує у тих, хто навчає та виховує: „Що знає той, хто прислів'їв не знає?”. Ці міркування представників багатьох поколінь спонукали нас звернути увагу на означений жанр фольклору як джерело перших змістовних уявлень про загальні та особисті, позитивні і негативні якості людини.

Успіх використання цих безцінних мініатюр залежить від того, якою мірою оволодів ними педагог, наскільки глибоко розуміє їх повчальний зміст, як вміло застосовує в різних життєвих ситуаціях.

Враховуючи складність обраної нами проблеми і недостатній досвід тестування самосвідомості дошкільників за допомогою прислів'їв, розпочали дослідження з відбору творів даного жанру фольклору. В їх аналізі орієнтувались на те, що поняття „простір „Я” означає реальну, значущу для дошкільника площину його життя, яка охоплює все те, що він позначає словом „мое” – людей, тіло, настрій, почуття, розум, спільну з іншими діяльність, самооцінку та ін. Враховували, виділені О.Кононко [5], три основні, міцно пов'язані між собою, складники дитячої особистості – „Я – фізичне”, „Я – психічне”, „Я – соціальне”. Зважали, що компетентність дошкільника у сфері життєдіяльності „Я Сам” не буде повноцінною без формування образу „Я” у співвідношенні з образом „Ми”, а також без уміння самостійно оцінити чужі та свої можливості, якості, вчинки, досягнення. Нами дослідженні майже 120 прислів'їв і відібрані саме такі, які можуть наповнити зримим змістом абстрактні поняття „здоров'я”, „гігієна”, „статева диференціація”, „розум”, „почуття”, „самооцінка”, „авторитет”, „відповідальність” та ін. У яких проглядається образ, що сам наводить на висновок: це корисно взяти до уваги і запам'ятати. Виокремили такі з мініатюр, які просто і лаконічно відтворюють складну діалектику взаємин особистості з соціумом та самим собою.

Крім загальних вимог ставили і такі:

- прислів'я має відбивати суттєві риси того явища, яке відкриває дитині світ власного внутрішнього життя;
- диференціювати людей за ознаками віку, статі, спорідненості;
- висвітлювати народну оцінку позитивних і негативних особистісних якостей;
- поєднувати в собі узагальнені уявлення про фізичне, психічне і моральне;
- бути високохудожнім фольклорним твором;
- зрозумілим дітям старшого дошкільного віку.

З огляду на вказані вище критерії, відібрані прислів'я систематизували не тільки за ознаками трьох субсфер, а й з врахуванням поступовості формування в дитини життєдайного самоставлення, виховання в неї цілісного ставлення до самої себе. Наприклад, індикатором визначення сформованості уявлень старших дошкільників про „Я – фізичне” можуть бути такі прислів'я: „Тіло дорожче від сорочки”, „Утома тіла – здоров'я душі”, „Здоров'я дорожче за багатство”, „Нема кращого маєтку, ніж здоров'я”, „Чистота – здоров'ю поміч”, „Охайність – запорука здоров'я”, „Охайний нечупарі не до душі”, „Обачність безпеку родить”, „Син доброї людини поганим не буде”, „Добрий син буде, поганий – руйнує”, „Дівчина в домі – квітка в полі”, „Як хлопець ти, то й силу май хлопчачу, а то під маковим зерням зігнувся й плачеш” та ін.

Для тестування знання старшим дошкільником „Я – психічного” у фольклорній скарбниці є такі мініатюри: „Розумну дитину і в колісці знати”, „Мала голова та розуму повна”, „Розум – від природи, за гроші його не купиш”, „Вік розумові не завада”, „Розум не в бороді, а в голові”, „У старшого розум більший”, „Про розум людини судять по її життю”, „Пташку впізнають по пір'ю і пісні, а людину по мові й мислі”, „Від неробства розум іржавіє”, „Обережність ознака розуму”, „Розум і вихованість – брат і сестра” та ін.

Перевірити сформованість „Я – соціального”, образу „Я” у співвідношенні „Ми” можна, включаючи у зміст спілкування з дітьми такі народні прислів'я: „Найдорожчий скарб – людина”, „Пташеня виростає під материним крилом”, „Птах сильний крильми, людина – друзями”, „І хороше і погане у сина – від батька й

матері”, „Людину пізнають по її друзях”, „Краще думати удвох, ніж одному”, „Чужі помилки і для нас наука”, „У собаки – забіяки завжди вуха порвані”, „Птах спирається на крила, людина – на рідню”, „Іди з доброю людиною, бери добрий приклад”, „Не будь зарозумілим – і друзі від тебе не відвернуться” та ін.

Особливо значущою для особистісного зростання дошкільника є самосвідомість, яка характеризується, передусім, умінням самостійно оцінити свої чесноти та вади. Ідентифікувати їх з чеснотами і вадами інших дитина зможе за умови наявності знань про такі людські якості: скромність – хвалькуватість, правдивість – брехливість, підлабузництво, підступність, легковажність, нахабство, скупість. Набутих умінь – засуджувати негативні особистісні прояви, визнавати обмеженість своїх досягнень та перевагу досягнень інших, залежність їх від сприятливих обставин, створених іншими. Виявити рівень сформованості здатності старшого дошкільника до самооцінних суджень дорослий зможе за допомогою народної мудрості: „Скромних скрізь поважають, а хвальків зневажають”, „Хто себе надміру любить, той не має друзів”, „Хто вихваляється – в багні валяється”, „Хвалилась корзина, що в неї ручка красива”, „Поміж хвальковитих нема талановитих”, „Не хвалися сам, нехай люди похвалять”, „У чий човен сяде, того й хвалить”, „Добрі діла і без хвали видно”, „Брехливий сам себе обкрадає”, „Брехливий хоч і правду скаже, ніхто не повірить”, „Правда страждає та не вмирає”, „Пусти за двері, він і на голову сяде”, „Самолубець – мов граблі: знай до себе горне”, „Лестун і наймудрішого занастить”, „У лестуна є пестунчики – діти”, „Хто мене хвалить, той мій ворог”, „Хто любить лише себе, того люди не люблять”, „Не будь зарозумілим і друзі від тебе не відвернуться”, „Хвалила кішечка kota, що має довгого хвоста; хвалила мишка мишку, що враз ховається від мишки”, „Легковажний – ні собі, ні людям”, „Зовнішність чарівна, а душа лукава”, „Скупому завжди мало”, „У нечемного чемності не навчишся”.

Напрямів навчально-виховної роботи з формування компетентності дошкільника в сфері „Я Сам” багато, с тільки ж багато й прислів'їв. Раніше нами було експериментально доведено, що старші дошкільники спроможні виділяти прислів'я з контекстної мови, прислухатися до висновків, зроблених народом на основі значного життєвого досвіду; співставляти їх з особистими спостереженнями, знаннями, почуттями, поведінкою. Дослідницьким шляхом ми виявили місце прислів'їв різного змісту в педагогічному процесі дошкільного навчального закладу та форми організації виховної роботи з цим фольклорним матеріалом.

Висновки. Даною статтею ми намагаємося ще раз привернути увагу до невичерпних педагогічних можливостей одного із жанрів усної народної творчості, до прислів'їв, які здатні урізноманітнити процес спілкування з старшими дошкільниками як носіями фізичних, психічних та соціальних вартостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999. – 70 с.
2. Бодалёв А.А. Личность и общение: Избранные труды. – Ч.2. – М.: Педагогика, 1983. – 272 с.
3. Козлова С.А. Я – человек: Программа приобщения ребёнка к социальному миру // Дошкольное воспитание. – 1996. – №1. – С. 23-35.
4. Кон И.С. „Я” как научная проблема: В кн.: Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / Под ред. И.И.Ильцова, В.Я.Ляудис. – М.: Изд-во Московского университета. – 1981. – С. 142-146.
5. Кононко О. Плекаймо у дітей життєдайне самоставлення // Дошкільне виховання. – 2002. – № 2. – С. 8-10.
6. Кононко О. Сфера „Я Сам”. – В кн.: Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посібник / Наук. ред. О.Л.Кононко. – К.: Ред. журналу „Дошкільне виховання”, 2003. – С.161-167.
7. Лісіна М. Що діти знають про себе // Дошкільне виховання. 1981. – № 11. – С.6-7.
8. Поніманська Т.І. Формування соціальної компетентності дитини // Нова педагогічна думка: Наук.-метод. журнал. – 1998. – С. 9-11.
9. Поніманська Т.І. Люди і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини // Дошкільне виховання. – 1999. – № 8. – С.3-5.
10. Поніманська Т.І. Дитина і соціум // Дошкільне виховання. – 2004. – №8. – С.4-6.
11. Проблемы экспериментальной психологии личности: Ученые записки, т.77, вып.6, гл.12 / Под ред. проф. В.С.Мерлина. – Пермь. – 1970. – С.164 – 167.
12. Степанова Г. Социальное развитие дошкольника и его педагогическая оценка в условиях детского сада // Дошкольное воспитание. – 1999. – № 10. – С.35-40.
13. Прислів'я та приказки різних народів: Серія „Мудрість народна”. – К.: Дніпро, 1975-1982. – 1040 с.
14. Мудрість народна / Упорядник О.Шокало. – К.: Дніпро, 1984. – 270 с.

Резюме. Стаття посвячена проблеме использования средств народной педагогики в организации процесса личностного взросления ребёнка, формирования его элементарного самосознания, повышения интереса дошкольника к себе как человеческому существу, воспитания симпатии к своему „Я”, способности к самореализации, саморазвитию и самосохранению.

Ключевые слова: самосознание, саморазвитие, самореализация, самосохранение, „пространство ”Я”, народная мудрость.

Summary. The article is devoted to the problem of the using the facilities of folk pedagogic in organization of process of the personality maturing of child, forming of his elementary consciousness, rises of interest of preschool child to itself as to the still human creature, educations of liking to it „I”, to the capacity for self-realization, self-development and self-preservation.

Key words: *consciousness, self-development, self-realization, self-preservation, „the space ”I”, folk wisdom.*

Одержано редакцією 22.12.2006.

УДК 37. 81' 23

Л. М. ВОРОБІЙОВА

Л. С. ВИГОТСЬКИЙ І РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Резюме. У статті розглядаються наукові положення психологічної концепції Л. С. Виготського стосовно проблеми співвідношення мислення і мовлення, що склали теоретичні засади сучасної психолінгвістики.

Ключові слова: *мовленнєва діяльність, мотив мовлення, значення і смисл.*

Постановка проблеми. Л. С. Виготський, психолог, автор культурно-історичної теорії розвитку психіки, багато займався проблемою мовлення. Його психологічний підхід до мовлення був першою спробою створити цілісну психолінгвістичну теорію (хоч самого слова “психолінгвістика” він не вживав). За твердженням О. О. Леонтьєва, головне, що робить Виготського засновником сучасної психолінгвістики, – це його трактування внутрішньої психологічної організації процесу породження мовлення як послідовності взаємопов’язаних фаз діяльності. В основі своєї психолінгвістичною є його ідея евристичності процесів породження мовлення та їх обумовленості загальнопсихологічними, диференціально-психологічними і соціально-психологічними чинниками [4, 49]. Центральні положення психологічної теорії Л. С. Виготського (діяльнісний підхід, фазова структура мовленнєвої діяльності, внутрішнє мовлення, значення і смисл) безпосередньо визначили напрямок розвитку теорії мовленнєвої діяльності та склали теоретичне підґрунтя для формування сучасних психолінгвістичних концепцій (І. О. Зимня, О. О. Леонтьєв, Ю. О. Сорокін, Р. М. Фрумкіна та ін.).

Мета пропонованої статті – з’ясувати сутність психолінгвістичних ідей Л. С. Виготського, які найбільш послідовно обґрунтовані в його фундаментальній праці 1934 р. “Мислення і мовлення”.

Центральні положення психологічної концепції Л. С. Виготського (діяльнісний підхід, фазова структура мовленнєвої діяльності, внутрішнє мовлення, значення і смисл) безпосередньо визначили напрямок розвитку теорії мовленнєвої діяльності.

Мовленнєва діяльність – один із видів людської діяльності. Вона є результатом переведення всередину, або інтеріоризації, матеріальних дій. Мовленнєва діяльність психологічно організована подібно до інших видів діяльності, тобто, з одного боку, характеризується предметним мотивом, цілеспрямованістю, евристичним характером; з іншого – складається з декількох послідовних фаз (орієнтування, планування, реалізація плану, контроль). Як відомо, ідея про фазову будову діяльності з’явилась у С. Л. Рубінштейна, а Л. С. Виготський використав її під час трактування процесів породження та сприйняття мовлення. У цілому він розглядає процес породження мовлення як послідовність взаємопов’язаних фаз діяльності. Перша фаза – це мотивація мовлення, друга – це думка, третя – опосередкування думки у внутрішньому слові, четверта – реалізація думки у значеннях зовнішніх слів і наступна – реалізація думки у словах, або акустико-артикуляційна реалізація мовлення. Зразу зауважимо, що всі подальші моделі, що розроблялися у психолінгвістиці, є розгортанням і мотивуванням схеми, запропонованої Виготським.

Важливим структурним компонентом мовленнєвої діяльності є мотив. Він відіграє суттєву роль у породженні мовленнєвого висловлювання, на що вперше вказав саме Л. С. Виготський: “У живій програмі мовленнєвого мислення рух йде ... від мотиву, який породжує певну думку”; “Будь-якій розмові, будь-якому спілкуванню обов’язково передують мотив мовлення”. Мотив формує комунікативний намір (інтенцію), готовність людини до здійснення мовленнєвих дій. Комунікативний намір визначає роль мовця як учасника спілкування та конкретну мету його висловлювання. Отже, мотив – це перша фаза породження мовлення. Але мотивація займає важливе місце й у процесі сприймання мовлення. З цього приводу читаємо у Л. С. Виготського: “При розумінні чужого мовлення завжди виявляється недостатнім розуміння лише одних слів, проте не думки співрозмовника. Однак розуміння думки співрозмовника без розуміння його мотиву, того, заради чого висловлюється думка, є неповне розуміння” [2, 358]. Для реципієнта мотив – це остання фаза сприйняття і розуміння мовлення: зрозуміти висловлювання значить зрозуміти мотив його породження.

Дуже важливим для психолінгвістики є положення Виготського про те, що думка не втілюється в слові, а здійснюється в ньому, тим самим підкреслюється діяльнісний характер мовлення. Ця глибока за своїм змістом теза стала справжнім афоризмом, який наводиться майже в кожній праці стосовно розвитку мовлення.

Перетворення думки у слово здійснюється у внутрішньому мовленні. Без правильного розуміння психологічної природи внутрішнього мовлення, наголошував учений, не можна з’ясувати відношення думки до слова в їх дійсній складності. На підставі глибокого аналізу зовнішнього і внутрішнього мовлення він дійшов висновку, що вони відрізняються за своєю природою і функціями: “Зовнішнє мовлення є процес перетворення думки в слова... Внутрішнє – зворотній за напрямком процес, який йде ззовні всередину, процес випарювання мовлення в думку”; “Внутрішнє мовлення є мовлення для себе. Зовнішнє мовлення є мовлення для інших” [2, 352-353]. Саме внутрішнє мовлення, будучи “живим процесом народження думки у слові”, відображає надзвичайну складність взаємозв’язків мислення і мовлення. Л. С. Виготський писав про цілком своєрідну будову і спосіб функціонування внутрішнього мовлення: це “максимально згорнуте, скорочене мовлення”, воно “виключно предикативне”, має “особливий синтаксис”. Однак “внутрішнє мовлення – це все ж таки мовлення,

З М І С Т

<i>Вступ</i>	3
<i>Приходько Ю. О.</i> Внесок Л. С. Виготського в розвиток дитячої психології	4
<i>Поніманська Т. І.</i> Гуманістичне виховання в контексті ідеї Л. Виготського про дитячо-доросле співтовариство	8
<i>Дичківська І. М.</i> Проблема ефективності інноваційних процесів в освіті	12
<i>Горопаха Н. М.</i> Реалізація ідей Л. С. Виготського у розвиваючому навчанні дітей дошкільного віку (на прикладі використання дослідницького методу)	15
<i>Янциур Л. А., Фарина Н. П.</i> Л. С. Виготський про розвиток дитячої творчості	20
<i>Маліновська Н. В.</i> Мотиваційний компонент у навчально-мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку	24
<i>Самсонюк Н. Ф.</i> Прислів'я як індикатор визначення компетентності дошкільника у сфері життєдіяльності „Я сам”	26
<i>Воробйова Л. М.</i> Л. С. Виготський і розвиток сучасної психолінгвістики	29
<i>Белова С. А.</i> Інтерес як педагогічна умова навчально-виховного процесу у творчих спадщинах Л. Виготського та Г. Шарельмана	31
<i>Сузанская Т. Н.</i> Особенности катарсиса в „детском тексте” русской литературы	35
<i>Степанова О. І.</i> Збагачення словника дітей дошкільного віку засобами поетичної лексики	39
<i>Пох Л. И.</i> Эстетические воззрения Л. Н. Толстого в „Психологии искусства” Л. С. Выготского	42
<i>Разина Н. В.</i> Психологическая готовность к материнству в контексте культурно-исторической концепции	43
<i>Ховрина Г. Б.</i> Психологические особенности коррекции детей, не готовых к школьному обучению в контексте культурно-исторической концепции Л. С. Выготского	46
<i>Воробйов А. М.</i> Генезис дослідження співвідношення інтелекту та якостей креативної особистості	49
<i>Кравцов О. Г.</i> Исследование психологических особенностей девиантных подростков в русле культурно-исторической теории Л. С. Выготского	52
<i>Борова В. Є.</i> Дослідження корекції звуковимови дітей дошкільного віку в логопедії.	56
<i>Макаренко М. А.</i> Культурно-исторический анализ роли профессионального сознания в развитии личности	62
<i>Леценко Г. П.</i> Теорія мовленнєвої діяльності як основа формування комунікативної компетенції	66
<i>Новикова-Грунд М. В.</i> Групповые текстовые методики как развитие идеи инструментального метода	71
<i>Жаровцева Т. Г.</i> Професійне ставлення майбутніх педагогів до проблем неблагополучних сімей	75
<i>Литвиненко С. А.</i> Актуалізація ідей Л. С. Виготського в сучасній практиці виховання	80
<i>Юрченко В. М.</i> Л. С. Виготський як фундатор методології систематизації психологічних знань	82
<i>Рудь Г. В.</i> Динаміка формування і реалізації життєвих планів особистості у ранній юності	85
<i>Мірошина Г. Г.</i> Використання ідей Л. С. Виготського про культурний розвиток дитини в розгляді проблеми опосередкованої трансляції етичної культури від керівника дошкільного закладу дітям	89
<i>Головань Т. М.</i> Становлення і розвиток дошкільних закладів в Криму в II половині XIX – початку XX ст.	91
<i>Фасолько Т. С.</i> Л. С. Виготський про виховання моральної поведінки	96
<i>Кравець Л. М.</i> Рефлексивний підхід до становлення професійної діяльності майбутніх педагогів	100
<i>Врочинська Л. І.</i> Педагогічна підготовка батьків – основа ефективної взаємодії у вихованні гуманної поведінки дитини	102
<i>Матейко Н. М.</i> Психологічна корекція пізнавальної сфери дітей в умовах несприятливого екологічного середовища	106
<i>Козлюк О. А.</i> Психолого-педагогічна сутність поняття „спілкування” та підходи до його розуміння	108
<i>Косарєва О. І.</i> Зв'язок емоційної і когнітивної сфер у психічному розвитку дитини	113
<i>Марчук Г. В.</i> Проблема соціального розвитку дитини в світлі теорії соціалізації Л. С. Виготського	116
<i>Меналюк Г. Ф.</i> Мовленнєва математична культура вихователів дошкільних закладів	118
<i>Вижевська Ю. О.</i> Педагогічні умови формування професійно-пізнавального інтересу майбутніх учителів до педагогічної діяльності	122
<i>Федорова Н. В.</i> Гумор у спілкуванні викладачів із студентами як одна з умов організації гуманістичної педагогічної взаємодії	125
<i>Демянюк О. Б.</i> Гра як засіб корекційно-розвивального впливу на дітей дошкільного віку	128
<i>Грищук М. М.</i> Техніка постановки запитань як метод розвитку та підтримки психолого-психотерапевтичного процесу: системний аспект	131
<i>Панасюк М. М.</i> Соціально-психологічні фактори появи та розвитку навчального стресу у студентів вищих навчальних закладів	134
<i>Берлинская Л. А.</i> Ключевые компетенции в подготовке учителей Германии	138
<i>Дроздова К. В.</i> Результативність когнітивного напрямку самостійних занять фізичною культурою підлітків ..	140
<i>Картель Т. М.</i> Місце і роль професійної адаптації в професійному становленні майбутніх інженерів-будівельників	142
<i>Музика Ю. О.</i> Діагностика рівнів готовності майбутніх учителів до формування логічного мислення в молодших школярів	145
<i>Шмелев И. М.</i> Особенности картины мира лидера деструктивного культа	148
<i>Соколова А. В.</i> Досвід підготовки вчителів до формування педагогічної творчості в університетах Англії	150

<i>Носова Н. В.</i> Особливості фасилітативної дії педагогів у навчально-виховному процесі	154
<i>Глоба Н. В.</i> Аналіз інтелектуальної децентрації у дітей с задержкой психического развития (младший школьный возраст)	159
<i>Конюхова Т. С.</i> Поняття екосистеми як одне з провідних у сучасній екологічній освіті дошкільників	165
<i>Мельник І. Я.</i> Моральний аспект міжособистісних відносин у молодшому шкільному віці	169
<i>Арсеев И. И.</i> Особенности становления мотивационно-смысловой сферы верующих людей	172
<i>Сторож О. В.</i> Теоретико-психологічний аналіз особливостей творчого мислення і креативної особистості ...	176
<i>Якобчук Т. О.</i> Педагогічні умови запобігання та корекції відхилень у емоційному розвитку дитини дошкільного віку	180
<i>Відомості про авторів</i>	185

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 36

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Поніманська Т. І.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 10.01.2007 р. Підписано до друку 26.01.2007 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,57. Замовлення № 21/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 36. — Рівне: РДГУ, 2007. — 188 с.

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем реалізації психолого-педагогічних ідей Л.С.Виготського на сучасному етапі реформування освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20